

Dus zal de gemeene-gratie-leer moeten worden getoetst, wil men de scheuren in Kuypers kleed en in het onze niet negeren, en dus — erger maken. Laat niemand meenen, dat de door ons hier aangeroerde kwestie alleen het probleem der kunst raakt; een probleem, dat alleen sommige ietwat buitenissige broeders en zusters moge interesseeren.... Neen, zij is er ook op het gebied van de staatsleer, de staats-waardeering, de staatskunde. O, we vergeten nimmer den rijken zegen, dien God ons schonk in Kuypers levens-werk, dat o.m. voor het staatkundig leven ons het principe der „sovereiniteit in eigen kring“ geschonken heeft; waarover elders in dit nummer, zie Kant, den filosoof der Vrijheid (!), hoort poneeren, dat de heerscher alleen maar rechten en geen plichten heeft, die herinnert zich Christus woord: wie de zonde doet (ook in de valsche vrijheidsfilosofie) die wordt een slaaf der zonde: hij roept straks om een heerscher, die alleen maar rechten heeft. Ja, alle vrijheidsfilosofie, die God noch Gebod ontziet, leidt tot de slavernij. Ook andere filosofieën schuimen den dictator op, dien van de democratie, en dien der élite. En de theorie van het natuurrecht predikt willekeur en dus het recht van den sterkste. Welk een weldaad is tegenover dit alles Kuypers leer der sovereigniteit in eigen kring: God als oppersouverein, elke kring van leven bepaald door zijn daarvoor gegeven ordinantie, en alle macht daaraan gebonden.

En toch zal ook onze staatsleer moeten worden getoetst, met name voor wat den opbouw uit de gemeene-gratie-gedachte betreft. Twee lijnen loopen ook hier in Kuypers werk: de ééne, die den staat verklaart uit de negatieve (zonde-temperend, chirurgische, medische) werking der gemeene gratie, de andere, die hem (binnen het kader der gemeene-gratie-leer) afleidt uit positieve, niet-chirurgische, zegenende, leiding gevende gaven van den almachtigen God. De ééne begint bij den zondvloed, ziet in Babels torenbouw een verboden greep naar een wereldeenheden, aanbidt dan straks de genade, die in het oordeel van Babels spraakverwarring meekomt, als God de menschen tot decentralisatie dwingt, hen — naar het scheppingsgebod —

b) Hpiende, althans verspreidende, over de aarde. natuurlijk deze lijn doorredeneerende, luidt dan bijwijlen: „geen wereldrijk aan deze zijde van acht beioordeel. De andere lijn van denken daarvoor pint den draad der positieve, niet-medi-zelf. „als noodmaatregel toebedeeling van

c) He's- en bestuurs-gaven verder, ziet in den in haar in de overheid een instelling, die eenheid oer-mandaat heeft, van den beginne, laat penite voor een wereld-rijk, dat niet daarin zondigt, dat het de wereld wil beschrijven, doch alleen maar hierin, dat het dit doet op eigen naam en in eigen gezag.

Speculaties? Allermint. Als Groen van Prinsterer spreekt van een „apart gecreëerd terrein“ voor het christelijk volk, apart gecreëerd, omdat de overgrote helft der burgers niet meedoet, en de overheid niet christelijk is, en als Kuyper (Tweeërlei Vaderland) dit spraakgebruik overneemt, en het met beroep op Jesaja 8:16 rechtvaardigen wil, dan verstrikt zich het betoog in eigen draden. Want, als Jesaja 8:16 spreekt over Jesaja's isoleringspositie, is dat dan isolement in de kerk, of in den staat? Den ééne keer wordt het bij Kuyper gezien in kerkverband (particuliere genade), den anderen keer in staatsverband (gemeene gratie). Maar intusschen roepen Hoedemaker en Haitjema hardnekkig: heel de kerk en heel het volk. De oplossing zal weer liggen moeten in dezelfde lijn, als waarop we hierboven wezen inzake de kwestie der conscientievrijheid: ontwerp geen terreinen van gemeene en bijzondere genade, „doch laat staat en kerk hun eigen aard en roeping, elk voor zich. Dan zal dwars door de internationale à la Moskou heenklanken onze psalm naar de internationale theocratie (artikel 37), en zal weer de anti-thesen, dat geweldige thema van Kuyper het beeld van den staat en van het wereldleven ook der laatste dagen beheerschen, zonder in haar verschrikkelijke en vertroostende consequenties te worden gehandicapt door een tweeslachtige twee-terreinenleer. Een „apart terrein“ wordt dan niet door ons gecreëerd, doch door het leven naar Gods ordinantiën vanzelf afgebakend, dat we zelf niet weten, hoe. Maar 'tis dan niet apart meer; het is het eigenlijke leven van den staat, en van de kerk, en van de wetenschap, en van de kunst, dat daar zijn polsslag alsdan laat gevoelen. En de sectariërs, de afgescheidenen, dat zullen dan de zondaars zijn, die niet des Heeren ordinantiën hebben gelezen uit en geëerbiedigd Zijn Woord. Zij, en niet wij, die met Kuyper, uitgesproken tegen „s werelds remonstrantiën“ in leer- en vragen naar 's Heeren ordinantiën.

Kort zullen we slechts tenslotte spreken over de pluriformiteitsgedachte.

Ze neemt in Kuypers „Calvinisme“ een breede plaats in. In de kerk, in de menschheid, in het calvinisme zelf. „Is de kerk de vergadering der geloovigen, komen de kerken uit de personen der belijders op, om zich zoo eerst door confederatie tot eenheid te verbinden, dan brengt de schakeering in het leven vanzelf ook op kerkelijk

Deze plaat heeft tot opschrift: „Kuyper als Sphinx“. Deze caricaturist neemt niet zozeer Kuyper, als wel zijn tijdgenooten in het ootje, als hij zichzelf en hen temminste goed begrepen heeft. Begrijpen wij hem goed, dan bedoelt hij evenwel 't juist andersom.

terrein veelvormigheid, en moet zich het allen gemeenschappelijk leven wel zuiverder in de ééne dan in de andere kerk belichamen“ (55). Dat is dan geredeneerd uit de variatie der geschapen creaturen, gelijk ze, in een zondige wereld, geen oorzaak, doch wel één der vele aanleidingen wordt van 't meer of minder zuiver zijn oerkerk, opgevat als „georganiseerde openbaringsvorm der religie“.

Maar dit kerkelijke gegeven wordt straks dwingend voor de kerk, gelijk Kuyper ze ziet. Hij hecht — terecht — hooge betekenis aan het feit, dat de calvinistische theologen, „door de kerk niet in een hiërarchie of „Anstalt“, maar in personen der belijders te zoeken, het beginsel zelf der vrijheid op kerkelijk erf tot uitgangspunt kozen“. „Immers, — zoo gaat hij dan verder, „krachtens dat beginsel stond er op aarde geen andere macht boven de plaatselijke kerken, dan deze kerken zelve door hare confederatie oprichtten. Dies nu moest het verschil dat mensch en mensch scheidt, ook als wigge in de eenheid der uitwendige kerk dringen. Verschillen van landaard en zeden, verschillen van neiging en gemoedsleven, verschillen van diepte of oppervlakkigheid, moesten er toe leiden, om hier de ééne, daar de andere zijde van het ééne zelfde beeld der waarheid meer eenzijdig in het oog te doen vatten“ (55).

Ook hier zetten wij een vraagteken. Want de onderscheiden tusschen verschillende „zijden“ van het ééne beeld der waarheid kunnen nooit een wigge drijven in dat ééne waarheidsbeeld. Ze kunnen alweer daartoe aanleiding worden (in een zondige wereld), maar aanleiding en oorzaak zijn twee. Oorzaak is alleen de zonde, die de

kerk niet erkent als juist die „nieuwe menscheid“, die er is, om te verhinderen, dat onderscheidingen tusschen menschen oorzaak van scheiding worden. En daarom is 'teen onverantwoordde gedachtesprong, als Dr Kuyper dan verderop betoogt, dat „deze veelvormigheid“ van de practijk van het calvinistisch beginsel onafscheidelijk is, den bloei van het godsdienstig leven veel sterker bevordert heeft, dan de afgedwongen eenheid, waarin Rome heil zocht“ (55).

Ook hier een prijsgeven van de eenheid der zichtbare kerk, op grond van de vrijheidsgedachte. Ons dunkt het juist; en het lijkt ons goed en noodig, den God, die Kuyper verwekte, te beloven, dat wij op dat vraagstuk ons allen zullen werven. Vergis ik me niet, dan treedt ook hier een schaduwzijde van Kuypers maritimen heerschersdrift aan den dag: hij wil het gegevene, hetgeen geschied is, aanvaarden, o neen, niet zonder critiek — dan ware hij geen Abraham Kuyper — maar toch met behulp van een theorie, die het „calvinisme“ (het op zijn vrijheidsdrang) min of meer als gegeven grootheid neemt, gelijk het daar ligt, en dan daaruit verder redeneert. Verder redeneert op een wijze, die in bepaalde conclusies Kuyper tegen Kuyper opponeeren doet.

Want als hij zegt, dat die van de practijk (!) van het calvinistisch beginsel onafscheidelijke veelvormigheid den bloei van het godsdienstig leven veel sterker bevordert heeft, dan de afgedwongen eenheid, waarin Rome heil zocht, dan merken we weer op: de schade, die Rome leed en lijden deed, was geen kwade vrucht van Rome's eenheid, doch van de valscheid, de onkerkelijkheid, het wereldsche hier eenheid. En de winst, die 't calvinisme bracht, dankte het niet aan de „wigge“, gedreven in het lichaam der kerk, doch aan de kiemkracht van het zaad des Woords.

Daarom willen we, dankbaar voor de krijgshaftige figuur, die ons in Kuyper werd geschonken, toch op meer dan één punt bidden, dat wij den theoloog in hem minstens even nabij komen als wij den generaal nabij getreden zijn. En dat in ons ook de laatste schijn van een overwoeking van den theoloog door den generaal worde overwonnen. Dan zullen we niet de fout beloopten, dat we inzake den staat zijn institutionairen vorm voorop plaatsen, doch inzake de kerk het institutionair karakter laten komen op het tweede plan, om het eerste te reserveeren voor „wezen“ en „organisme“. En eer wij „Kerk“ en „kerken“ (groot en kleine k) tegen elkander uit gaan spelen, zullen we ons afvragen, of wij het ook zouden durven doen met „Staat“ en „staten“ (groot en kleine s).

En dan zal de rijke zegen van Kuypers levens-werk te krachtiger openbaar worden en zal de wensch, dien Kuyper zelf geuit heeft (zie het artikel van Prof. Honig), de wensch n.l., dat leerlingen de oneffenheden uit zijn oeuvre zouden wegnemen, geen historische anecdote, doch een ons zelf vervullend begeeren worden.

En geve God, dat daarbij de laiddunkendheid ophoude, den een 'n struikelblok te doen plaatsen op het gehoorzaamheidspad van den ander.

K. S.

Dr Kuyper en de Irenischen.

Er is in het leven en den arbeid van Dr Kuyper een aangrijpende tragedie te bespeuren. Een tragedie, die als een donkere schaduw ligt uitgespreid over heel zijn levensstrijd. Ze bestaat, kort gezegd, hierin, dat Kuyper in de beslissende momenten van zijn leven zijn zwaarsten, bittersten strijd altijd moest voeren tegen „broeders“, tegen mannen, die met hem, den ééne Verlosser, Jezus Christus, aanbaden en liefhadden.

In den jongsten tijd heeft men wel eens gezegd, dat Kuypers strijd zich altijd richtte tegen de „vijanden“, tegen hen, die „buiten stonden“. Het is ten eenenmale onbegrijpelijk hoe men zó iets zeggen kan. Niets is minder waar! Wie zó spreekt kent de levensworsteling van Kuyper niet. Zeker als partijleider, als politicus richtte hij vóór alles de wapenen tegen de liberalen en socialisten — in den politieke kamp was die strijd ongetwijfeld het hoofdmoment! Maar op kerkelijk, op universitair, op wetenschappelijk terrein waren zijn felste tegenstanders de broeders, de geloofsge-nooten.

Ongetwijfeld richt Kuyper zich in de eerste jaren van zijn publiek optreden vooral tegen het Modernisme. Met al het élan van een jong, buitengewoon bekwaam strijder richt hij zijn schitterende aanvallen tegen het toen reeds verouderde Modernisme van Scholten en Opzoomer en hun epigonen.¹⁾ Maar van het begin van zijn optreden af, wordt hem niet minder de rusteloze strijd tegen de broeders opgedrongen. En na 1877, het jaar van de oprichting der (tweede!) Heraut, is van een strijd tegen de modernen nauwelijks meer sprake. Wel worden allerlei uitlatingen en daden van de modernisten door Kuyper bespro-

ken — maar alléén om aan te toonen hoe het Modernisme zich ontwikkelt — of liever — hoe het zichzelf al meer vernietigt en langzaam ondergaat. En de strijd, de eigenlijke strijd woedt dan vooral binnen de grenzen der orthodoxie. Tegen mannen als Van Oosterzee; Doedes; Van Toorenbergen; Bronsveld; Gunning Sr en Jr; Valeten; Kleyn; Vos enz. De geestelijke worsteling van Kuyper is — ondanks hem — een broeder-oorlog geworden.

„Neen, de strijd van het oogenblik gaat niet meer tegen de Modernen. Met hen is afgerekend. Hun beloften hebben één voor één gefaald. Met ééne, het zij hun nagehouden, maar ze verlaten dan toch het slagveld.“

Maar daarom is de strijd nog niet uit. Geheel dezelfde strijd (!!) keert in andere vormen weder; en het smart ons, het te moeten uitspreken: Die strijd keert thans terug in veel gevaarlijker (!) vorm, want onder hen, die nu tegen ons overstaan, en die de kerk Gods van haar fundament afschuiven, zijn zoovele hartelijk geliefde broeders, die we zoo gaarne sparen wilden.²⁾

Om nu dezen vinnigen strijd van vele broeders tegen Kuyper en de zijnen te verstaan is het noodzakelijk, dat men in hoofdtrekken de toestand, de positie van de groote groep orthodoxen hier te lande, gedurende de laatste helft der voorgaande eeuw, kent.

Onder die orthodoxen stonden enerzijds de Afgescheidenen, anderzijds de Methodisten van allerlei slag, als min of meer afgesloten groepen

apart.³⁾ phalanx. Deze gro-
tied een
meedoo-
zelfver-
een hoo-
per teg-
moed d-
heden v-
gelijk w-
moderni-
Men i-
groote g-
heeft. D-
gebruik-
heden
houden.
Jezus C-
van de
Zijn we-
meeste
stootelij-
Heilige
goddelij-

Deze
waarhe-
niet bui-
Vóór t-
t we e-
Tweeër-
met den
scheider
Eener-
vinden
en — w-
de mens-
de oude
wingen,
rondom
flensd e-
kringen
gevonde-
Predik-
lijk slec-
Tegen
schen.
Zeker,
doxen,
zin. De
diep de
beweging
eenerzij-
sterke i-
werken
Duitsch-
bij de g-
de man-
„moder-
leven, o-
school e-
Deze
universi-
dien tijd
nen —
vloed e-
theologi-
Hun on-
miek me-
werkelijk
teiten v-
geestelij-
doende
waar z-
macht k-
Langz-
de twee
en aanz-
gereform-
het hist-
tot het
de man-
Reeds
schil tus-
orthodox-
singen h-
Gereform-
Groen w-
eens tee-
blindhei-
broeders
Groen h-
In die
Kuyper
doxen“
atie en
Kuyper
Heraut“
in ethi-
tepie de-
de zijner
en de
en zijn

1) Men denke aan de lezing: *Eenvormigheid, de vloek van het Moderne leven; Het Modernisme, een Fata Morgana op Christelijk gebied*; en studies als: *De Nuts-beweging; De leer der onsterfelijkheid en de Staatschool*; enz.

2) *De Heraut*, No. 332, 4 Mei 1884. Reeds in 1876 schreef Kuyper: In de Kerk niet slechts de moderne Theologie bestrijden — och, waartoe die teringlijderesse alleen hard gevalen? Zie: *Ons Program* enz., p. 161.

3) *De*
4) *De*
5) *De*
6) *De*
7) *Zie*